

Een sleutel tot succes voor het leven na detentie?

Sport in de gevangenis

In januari 2020 zaten in Europa meer dan anderhalf miljoen mensen in de gevangenis. 99% van de gedetineerden keert vroeg of laat terug naar de samenleving, waar ze dan verwacht worden opnieuw te kunnen functioneren als een volwaardig lid van de maatschappij. Bij de overgang van binnen naar buiten de gevangensmuren dienen ex-gedetineerden zich opnieuw aan te passen aan nieuwe vrijheden en verantwoordelijkheden, en moeten ze nieuwe routines inbouwen zoals het zoeken naar werk, huisvesting en een zinvolle vrijetijdsbesteding. Sport kan een sleutel zijn tot succes als er ingezet wordt op deze brug van binnen naar buiten de gevangenis.

AUTEURS: HEBE SCHAILLÉE, INGE DEROM EN MARC THEEBOOM (VUB)

Volgens de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden in België (artikel 79 paragraaf 1) heeft elke gedetineerde recht op ten minste twee uur sport per week. Maar die norm wordt zelden bereikt vanwege de aanhoudende overbevolking en een gebrek aan adequate sportinfrastructuur en -begeleiding in de gevangenis. Toch wordt er in de gevangenis ook gesport. Maar wat houdt dat sporten eigenlijk in? Heeft dit een meerwaarde voor de gedetineerden? En levert het iets op voor het leven na detentie?

De impact van sport

Een systematische review van de wetenschappelijke literatuur toonde aan dat er in

de periode tussen 2010 en 2020 acht wetenschappelijke artikels werden gepubliceerd van studies die onderzochten of men door middel van sport het mentaal welbevinden, de attitude en/of het gedrag van gedetineerden positief kan beïnvloeden. Het meten van het effect van een sportinterventie op de individuele gezondheid of het welbevinden van gedetineerden stond hierbij steeds centraal. De studies onderscheiden zich van elkaar op basis van de beoefende sport (bv. fitness, rugby), het type van onderzoek (bv. *pretest* en *posttest design* met controlegroep, *mixed methods design*) en de participanten van het onderzoek (bv. gedetineerden, gevangenis-personeel).

Het is opmerkelijk dat slechts één studie specifiek vermeldde dat de interventie gericht was op het versterken van positieve waarden door middel van voetbal. De overige studies onderzochten uitkomsten zonder te specificeren of ze aligneren met de doelstellingen van de sportinterventies. Hoewel de meeste studies positieve veranderingen rapporteerden op het vlak van de attitude en het gedrag van gedetineerden (bv. betere copingmechanismen, beter in omgang met anderen), werd dit in geen enkele studie door middel van een follow-upmeting na vrijlating opgevolgd.

Op basis van deze review kunnen we dan ook stellen dat er vaak wordt van uitgegaan in de

wetenschappelijke literatuur dat wanneer gedetineerden tijdens hun detentie sportief actief zijn, ze op het vlak van mentaal en fysiek welzijn en pro-sociaal gedrag positief zullen evolueren. Toch blijkt enige voorzichtigheid hier wel op zijn plaats, aangezien er niet voor alle gemeten uitkomsten significante verbeteringen gerapporteerd werden.

Inspirerende interventies belicht

Op basis van een gestructureerde zoekopdracht op het internet vonden we naast bovenstaande wetenschappelijke evidentie ook tien inspirerende sportinterventies (waarvan één uit Nederland en negen uit het

SPORT KAN INGEZET WORDEN OM GEDETINEERDEN VOOR TE BEREIDEN OP HUN LEVEN NA VRIJLATING EN DE OVERGANG VAN BINNEN NAAR BUITEN DE GEVANGENISMUREN TE BEVORDEREN

Verenigd Koninkrijk). We belichten ze in deze bijdrage, omdat deze interventies gedetineerden willen helpen in de voorbereiding van en de overgang na vrijlating. Een aanpak die in de literatuur ook omschreven wordt als 'through the gate support'. De meeste interventies integreren een bepaalde structuur van (sport)kwalificaties (n=8) met de intentie om gedetineerden op te leiden tot bijvoorbeeld een sportcoach. Kwalificaties worden zeer ruim gedefinieerd. Maar er wordt wel telkens verwezen naar een specifieke voorwaarde om een bepaalde rol buiten de gevangenis op te nemen, zoals bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of een rol als sportcoach.

Slechts een minderheid (n=4) van de gerapporteerde sportinterventies zet in op een vervolgtraject na vrijlating uit de gevangenis, waardoor er beperkte informatie bestaat over dergelijke vervolgtrajecten. Het gebrek aan informatie maakt het ook moeilijk om interventies te evalueren. Aspecten die van essentieel belang zijn voor de evaluatie maar vaak ontbreken in de beschrijving van interventies, zijn onder meer: de frequentie en intensiteit van de activiteit, de inhoud van de activiteiten en gehanteerde begeleidingsaanpak, de competenties van het personeel dat betrokken is bij de organisatie van de activiteit, de rol en het type van (externe) partners waarmee er samengewerkt wordt, de mate van betrokkenheid van gedetineerden bij de organisatie van de activiteit en of de aange-

leerde vaardigheden toepasbaar en nuttig zijn voor de gedetineerden na vrijlating. Bovendien blijft het vaak gissen naar de specifieke rol van sport, aangezien die kan variëren van een aantrekkingsmiddel tot een ervaringsgerichte leercontext. Dus hoe sport wordt ingezet ter voorbereiding en ondersteuning van het leven na detentie, blijkt tot op heden nog steeds onderbelicht.

Sport in Europese gevangenissen

Om een beter inzicht te verkrijgen in de rol van sport in gevangenissen in Europa werd er vanuit het SPPF-consortium (zie kader) een online-enquête ontwikkeld. Iedereen die in een gevangenisomgeving werkt en betrokken is bij een sportaanbod en iedereen die samenwerkt met ex-gedetineerden in vervolgprojecten kon de enquête invullen. Het SPPF-consortium verspreidde in 2020 de online-enquête via de netwerken van de projectpartners (België, Bulgarije, Italië, Kroatië, Nederland). De steekproef was divers en gericht naar gevangenisdirecties, gevangenis-personeel, sportaanbieders, sportorganisaties, maatschappelijke organisaties, enzovoort. De enquête bestond uit drie delen:

- algemene informatie over de respondenten (8 vragen);
- informatie over sportactiviteiten (maximaal 5 per respondent) die in hun gevangenis worden georganiseerd (20 vragen);

- algemene informatie over alle activiteiten in hun gevangenis (8 vragen).

In dit artikel bespreken we enkel de resultaten die werden bekomen op basis van 163 respondenten uit de vijf SPPF-partnerlanden. Zij gaven ons informatie over 293 sportactiviteiten, waarvan 200 sociale integratie als doelstelling vooropstelden. Uit de resultaten blijkt dat het merendeel permanente activiteiten zijn (71%) die niet afhankelijk zijn van externe financiering (86%). Daarnaast blijkt dat sociale integratie (68%) als doelstelling vaak gecombineerd wordt met gezondheidsbevordering (80%) en persoonlijke en sociale ontwikkeling (77%). Hoewel het aantal sportactiviteiten (n=200) gericht op sociale integratie er op het eerste gezicht veelbelovend uitziet, blijkt dat iets meer dan de helft (66%, n=132) van de activiteiten geëvalueerd worden. Bij ongeveer een derde van de evaluaties worden gedetineerden (25,5%, n=34) en externe partners (27%, n=36) betrokken. Onze analyse toont ook aan dat er bij slechts de helft van deze activiteiten (52%, n=104) externe partners betrokken zijn voor de organisatie en begeleiding ervan. Daarnaast blijkt uit de gegevens dat slechts 25% (n=50) een follow-uptraject buiten de gevangenis-muren voorziet. Op basis van deze cijfers moeten we het werkelijk potentieel van deze sportactiviteiten voor gedetineerden kritisch in vraag stellen. Mogen we ervan uitgaan dat enkel inzetten op de voorbereiding op het leven na detentie via deze sportactiviteiten voor de meeste gedetineerden volstaat?

Voor de activiteiten die wel over een vervolgtraject beschikken, bleek de motivatie van gedetineerden het belangrijkste selectiecriteria te zijn. Vanuit theoretisch perspectief is dat begrijpelijk, aangezien intrinsieke motivatie een belangrijke indicator is voor iemands inzet en doorzettingsvermogen.

We moeten ons ook de vraag stellen of het vooropstellen van sociale integratie als doelstelling überhaupt haalbaar is, aangezien samenwerkingsverbanden met externe partners en follow-uptrajecten vaak ontbreken. Wanneer gedetineerden betrokken zijn bij de organisatie van sportactiviteiten in de

gevangenis, neemt slechts een minderheid van de deelnemers rollen op waarbij er ook ingezet kan worden op ervaringsgericht leren via sport (bv. een betrokkenheid als coach: 40,7%, n=61). Dit impliceert dat het potentieel van sport als middel nog niet volledig wordt benut. Bovendien blijkt uit de resultaten van deze bevraging ook dat veel gedetineerden nog steeds geen toegang hebben tot sport in de gevangenis ondanks het bestaande wettelijke kader. Ongeveer een vierde (27%, n=54) van al deze activiteiten zijn gericht naar specifieke doelgroepen en voor 22% (n=44) wordt er gebruikgemaakt van een wachtlijst. Dit laatste toont dan ook aan dat de vraag van gedetineerden naar sportdeelname het bestaande aanbod overstijgt. Sport is niet per definitie een sleutel tot succes voor het leven na detentie, maar kan wel ingezet worden om gedetineerden voor te bereiden op hun leven na vrijlating en de overgang van binnen naar buiten de gevangenis-muren te bevorderen. Maar onze analyse toont ook aan dat er in de praktijk nog veel winst valt te behalen. ■

Deze bijdrage is gebaseerd op het recent verschenen rapport: Schailée H., Derom I. & Theeboom M. (2021). 'State of play in prisons across Europe: identification of sports-based activities'. Brussel: Vrije Universiteit Brussel – onderzoeksgroep Sport & Society.

SPPF-CONSORTIUM

SPPF staat voor 'Sports in Prison, a Plan for the Future'. Het driejarig project wordt gefinancierd door het Erasmus+-programma van de Europese Unie en beoogt doelgericht bij te dragen aan de ontwikkeling van sportprogramma's voor gedetineerden, waarbij het optimaliseren van de verbinding tussen de wereld binnen en buiten de gevangenis-muren centraal staat.

Het SPPF-project is een samenwerkingsverband tussen De Rode Antraciet en vijf Europese partners: de Vrije Universiteit Brussel (VUB), Unione Italiana Sport per Tutti (UISP) Italië, United professionals for sustainable development Association (UPSDA) Bulgarije, Association for Creative social work (UKSR) Kroatië en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) uit Nederland.

Meer informatie: www.derodeantraciet.be/sppf

Vervolg van pagina 17

een soort spin-off van de Leuvense universiteit, en is gesubsidieerd door Sport en Cultuur. De enige twee broedheren die we hebben, zijn de minister van Cultuur en die van Sport, omdat ze subsidies geven. Daardoor zitten ze dan ook in de raad van bestuur, net als alle Vlaamse universiteiten. De optie als stand-alone lukt niet, tenzij een Fernand Huts hebt. Die gaf op een gegeven moment als mecenas meer aan alle Vlaamse musea samen dan de overheid."

De toekomst is digitaal

Het klinkt ietwat contradictoerisch voor een museum, maar hoe zien onze sportmusea de toekomst tegemoet? Wel: die is digitaal. En die digitale toekomst is al begonnen. Thomas Ameyne van KOERS: "Begin 2019 maakten we de keuze om sterk in te zetten op digitalisering en digitale ontsluiting. Dat bleek – zeker in coronatijden – een goede beslissing. De exponent van die inzet is het recent gelanceerde www.serviceKOERS.be, dat niet alleen een virtueel museum met koersverhalen moet zijn, maar op termijn ook een vertrekpunt voor wielershistorisch onderzoek en een podium

voor andere 'collectioneurs'. In het Museum van het Circuit van Spa-Francorchamps krijgt die digitalisering nog een extra laagje, vertelt Pierre Erlor: "We werken aan tabletrondleidingen en uiteraard zijn er onze FI-simulatoren." Ook bij het Sportmonium wordt er aan een razend tempo gedigitaliseerd, een beweging die al lang voor de corona-ellende was ingezet. Die digitale ontsluiting van het museum werd in 2020 nog eens versterkt door de geplande expo *Breaking Boundaries*, die als bedoeling had terug te kijken op de enige Olympische Spelen ooit georganiseerd in ons land, die van Antwerpen 1920.

Maar of al die digitale innovaties voldoende zullen zijn om alle juwelen van ons sportief-cultureel werelderfgoed overeind te houden, hangt ook van andere factoren af. Didier Rotsaert van het Sportmonium: "Als de goegemeente zegt dat dit bewaard moet worden, dan zal het bewaard worden. Maar als de goegemeente zegt 'Vuilbak!', dan zal het in de vuilbak belanden. We moeten er goed voor bewaren voor de toekomst. Ik vermoed dat onze jeugd niet veel meer weet over geschiedenis, het verleden, erfgoed, cultuur. Wie zijn geschiedenis niet kent, zal zijn toekomst verkeerd inschatten." ■